

מה קרה לנו?

כך העמיקה המדיניות הממשלתית את הפערים החברתיים ושחקה את הציבור

מוגש כחומר למחשבה מטעם האגודה לזכויות האזרח בישראל, יולי 2011

בשנים האחרונות נסוגו ממשלות ישראל בצורה דרמטית ממעורבותן בתחום הדיור, הבריאות, החינוך והשירותים החברתיים והעבירו בצורה מכוונת את כובד המשקל לשוק הפרטי. הן סברו כי אין להתערב בכוחות השוק, אשר יפעלו באופן הטוב ביותר למילוי האינטרס הציבורי והכלכלה. זוהי, בתמצית, המדיניות שקדמה למשבר החברתי הנוכחי.

צודקים המפגינים שמחברים בין המאבקים השונים על הזכויות החברתיות. קו אחד ברוח וישר מחבר ביניהם – מדיניות של קיצוצים תקציביים והפרטות קיצוניות, שנמשכים כבר שני עשורים, ובמיוחד בעשור האחרון; מדיניות שלא לוותה בחלופות או במתן אפשרות אמיתית לאזרחי ישראל להתמודד עם הפגיעה הקשה בזכויות האדם החברתיות שלהם; מדיניות שהביאה לייבוש השירותים החברתיים, העמיקה את הפערים החברתיים והביאה את העוני בישראל לשיא חדש.

האגודה לזכויות האזרח מתריעה כבר שנים על התנערותה של ממשלת ישראל מאחריותה לרווחת תושביה. התלונות והחומרים שהצטברו במשרדינו הם חומר בעירה חברתי. המדיניות הקיימת גרמה לנזקים חברתיים קשים, שלא נתפסים על רקע כלכלתה האיתנה של המדינה. כיום אחד מכל ארבעה תושבים בישראל חי מתחת לקו העוני, כמו גם אחד מכל שלושה ילדים. הפערים בהכנסות גבוהים מאי פעם. זו היא פגיעה במטרות החברתיות המשותפות של אזרחי ישראל ובדמוקרטיה הישראלית.

אנו רואים בכך פגיעה בדמוקרטיה, כיוון שכדי שמדינה תהיה דמוקרטית מהותית ולא רק פורמלית ותשמור על יציבותה, נדרשת המדינה להבטיח לכלל תושביה תנאי קיום נאותים. כשמעוד ועוד אנשים נמנעות זכויות בסיסיות, כשכבודם נפגע, כשהם נאבקים יום-יום על תנאי החיים הבסיסיים שלהם, אין להם פניות לפעילות פוליטית או חברתית והדמוקרטיה נותרת עבורם כלי ריק, אוסף של חוקים ללא תוכן אמיתי. במצב כזה, ללא השתתפות אמיתית של האזרחים, בלי שותפות ובעלות משותפת על העתיד, דמוקרטיה אינה יכולה לשרוד לאורך זמן.

נביא כאן רק מתי-מעט מהנתונים המדגימים את כישלון המדיניות של ממשלות ישראל בשני עשורים האחרונים בתחומים החברתיים.

דיוור

- נסיגתה הדרמטית של המדינה מתחום הדיוור היא מקרה מובהק של קיצוצים והפרטה. תקציב משרד השיכון לסיוע ברכישת דירה ולסיוע בשכר דירה קוצץ ב-56% בתוך עשור. הדירות בדיוור הציבורי נמכרו לדיירים ותיקים, ואחרות לא נבנו במקומן. לפיכך מאגר הדירות כמעט חוסל, והזכאים נשלחים לשכור דירה בשוק הפרטי. אולם הסיוע בשכר דירה הניתן לזכאים נחתך בחצי בשנת 2003 ומאז גם נשחק ב-30% בשל עליית המחירים, והתנאים לזכאות צומצמו מאוד.
- התוצאות: שיעור הגרים בדירה בבעלותם הולך ויורד בשנים האחרונות (מ-73% ב-1995 ל-66% בשנת 2008). מי שכבר זכאי לסיוע אינו יכול לגור אלא באזורים בהם אין די פרנסה או בריכוזי עוני בשולי הערים. כתוצאה מכך גדלים ההפרדה, הניכור והקיטוב החברתי.
- נוסף על כך, כל הרפורמות של השנים האחרונות בתחום הנדל"ן היו באותו כיוון: הפרטה שאינה נלווית לה מדיניות חברתית ברורה. כך, למשל, ברפורמת ההפרטה של מינהל מקרקעי ישראל בשנת 2009, נקבע כי רשות מקרקעי ישראל תקצה קרקע לדיוור בר השגה ולדיוור ציבורי. אולם מאז ועד היום הדבר לא בוצע, וסעיפי החוק הרלבנטיים נותרו אות מתה בספר החוקים: אף לא דירה אחת במכרזי הבנייה של המינהל נקבעה כדיוור בר השגה או כדיוור ציבורי. כך, ממשיכה המדינה למכור קרקעות – שהן משאב ציבורי השייך לכולנו – ליזמים פרטיים, ללא כל חזון או מדיניות לגבי מה שייבנה עליהן.
- ההתבססות על הבניה הפרטית לא הוכיחה את עצמה. לא רק שנוצר מחסור בדירות, אלא ששכבות אוכלוסיה רבות נותרו ללא דיוור בר השגה. במקום שכונות הטרוגניות נבנות שכונות הומוגניות לאוכלוסיה אמידה בלבד, והקיטוב החברתי מעמיק. במקום דיוור בר השגה לכולם, מתפתחות יותר ויותר פרקטיקות של אפליה והדרה של מיעוטים ושל אוכלוסיות מוחלשות.
- הרפורמה בתכנון ורפורמת הוד"לים (ועדות דיוור לאומיות) המקודמות בימים אלה מכוונות אף הן לאפשר הליכי תכנון מהירים, ללא חשיבה חברתית מעמיקה וללא מתן סמכויות לרשויות להתערב בתוכניות לצורך הכלה של אוכלוסייה מרקע כלכלי מגוון. נושאים אלה הם יעד לפעולה של האגודה לזכויות האזרח והקואליציה לדיוור בר השגה, בה היא חברה.

בריאות

- מערכת הבריאות הציבורית בישראל עדיין נחשבת לאחת מהטובות בעולם המערבי, בעיקר התחומי הצלת חיים וטיפול רפואי מתקדם. אולם במקביל חלה שחיקה מתמדת ברפואת הקהילה, מתעצמת מצוקת האשפוז, וחמור מכך – מעמיקים הפערים בשירותי הבריאות בין מרכז לפריפריה ובין קבוצות חברתיות שונות; כך, למשל, תוחלת החיים הממוצעת של תושבי באר שבע נמוכה ב-8 שנים מזו של תושבי רעננה.
- מאז סוף שנות התשעים, התקציב הריאלי לאספקת סל שירותי הבריאות הציבורי נשחק בכ-40%, ועל קופות החולים סגרה טבעת חנק תקציבית. הקופות, שאמורות להעניק טיפול ציבורי

שווה לכל נפש, החלו בתגובה להפיץ ולמכור ביטוחים משלימים ככל חברת ביטוח. אלה מכסים כיום שלושה רבעים מהציבור הישראלי. אליהן הצטרפו חברות הביטוח, שניצלו את חרדות הציבור ומכרו ביטוחים פרטיים. אלא שכל הביטוחים המשלימים והפרטיים לא יכולים להחליף את רשת הביטחון הבסיסית שאמורה לתת מערכת הבריאות הציבורית ברגעי החירום, במצבים כרוניים וביחס לשורה של טיפולים ומצבים רפואיים. שכן, בסופו של דבר גם הביטוחים הפרטיים נשענים על מערכת בריאות יציבה.

- התוצאה: הציבור הישראלי הולך ומתפצל באופן שמסכן את כל חלקיו. המעמד הבינוני נדחף לעבר הביטוח הפרטי, מוציא הוצאות כבדות על טיפולי שיניים וטיפולים פרטיים אחרים, מוכר נכסים משפחתיים כדי לאשפז את ההורים המבוגרים במוסד סיעודי או לשכור עובד זר ועוד. המעמד הנמוך מנסה לשרוד בתוך המערכת הציבורית או פשוט מופקר לגורלו ובריאותו מתדרדרת. אנו מתקרבים בצעדי ענק למצב בארצות הברית, שם ישנם בתי החולים עם הציוד המתקדם בעולם וברחובות מתגוללים אנשים ללא ביטוח בריאות בסיסי.
- התשלומים הישירים והביטוח המשלים, שלא כולם יכולים לעמוד בהם, מעמיקים את הפערים הבריאותיים בישראל, שאינם אלא שיקוף אכזרי של הפערים החברתיים-כלכליים בין קבוצות אוכלוסייה, בין פרפריה למרכז, בין העניים למעמד הבינוני והמבוסס. תושבים בישובי פרפריה, וכן עניים וקשישים רבים, נאלצים לוותר על שירותים רפואיים חיוניים, לרבות תרופות הן בשל ריחוק גיאוגרפי ממוסדות בריאות והן בשל חוסר יכולת לשלם. כך למשל, על-פי נתונים שפרסם מכון טאוב ב-2007, כשליש מהאוכלוסייה מוותר על שירותי בריאות שיניים, ושיעור הקשישים שהם חסרי שיניים לחלוטין מוערך ביותר מ-50%.
- החסר בהשקעה ממשלתית בא לידי ביטוי גם במצבם של בתי החולים: מספר המיטות לאלף נפש ירד מ-2.3 ב-1990 ל-1.9 ב-2010, והוא צפוי לרדת ל-1.7 מיטות לאלף נפש ב-2020. מספר הרופאים לאלף נפש ירד מ-3.7 ב-1995 ל-3.4 ב-2010, והוא צפוי לרדת ל-2.8 רופאים לאלף נפש ב-2020. כל הנתונים הללו נמוכים באופן משמעותי מן הממוצע של מדינות ה-OECD. כך, למשל, מספר המיטות הממוצע לאלף נפש במדינות ה-OECD עומד על 3.6, ומספר האחיות לאלף נפש עומד שם על 9 – בהשוואה ל-5 אחיות לאלף נפש בישראל.
- בין המדינות המפותחות נמצאת ישראל במקום ה-25 והנמוך בהשקעה בבריאות, עם הוצאה לאומית של 7.8% מהתמ"ג, מהם 4.4% הוצאה ציבורית ו-3.4% הוצאה פרטית. הממוצע ב-OECD הוא 9% מהתמ"ג, מהם בממוצע 6.5% הוצאה ציבורית ו-2.5% הוצאה פרטית.
- לצד נתונים אלה יש לציין לחיוב כי סגן שר הבריאות הנוכחי, יעקב ליצמן, הביא לאימוץ חסר תקדים של יעדי צמצום פערים במערכת הבריאות, והוא מקדם בשנים האחרונות רפורמות היסטוריות בתחום מערכת הבריאות הציבורית, ובהן הכללת האשפוז והטיפול הסיעודי בסל השירותים, עידוד הקופות לצמצם פערים גיאוגרפיים באמצעות תמריץ כספי ושירות שיניים ציבורי לילדים. כל אחד מנושאים אלה היה והינו יעד לפעולה של האגודה לזכויות האזרח יחד עם ארגונים אחרים. ראו אתר www.acri.org.il mail@acri.org.il www.acri.org.il המטה הציבורי לשוויון בבריאות.

חינוך

- חרף מס השפתיים על חשיבות החינוך הציבורי, תקציבי מערכת החינוך בישראל נמצאים בחסר מתמיד: בעשור האחרון קוצצו 250 אלף שעות לימוד, מתוכן הוחזרו בשנתיים האחרונות רק 100 אלף. ההוצאה הממוצעת לתלמיד בישראל, בכל דרגי החינוך, נמוכה מהממוצע במדינות המפותחות: על-פי נתוני ה-OECD שפורסמו בתחילת 2011, ישראל נמצאת במקום ה-26 מבין 34 מדינות בהוצאה על חינוך יסודי (הכוללת גם הוצאה ציבורית וגם הוצאה פרטית), עם 5,146 דולר לתלמיד לשנה. זאת לעומת הממוצע ב-OECD, שעומד על 8,070 דולר לתלמיד לשנה.
- תוצאות הקיצוצים בתקציב החינוך מתבטאות בשכר המורים, הנמוך בצורה דרמטית ביחס לעולם המערבי, בדרדור מעמדו של מקצוע ההוראה, וכן בירידה ניכרת בהישגי התלמידים. אלה, למרות עליה מסוימת במדידה האחרונה, עדיין נמצאים מתחת לממוצע במבחני PISA הבינלאומיים: מתוך 64 מדינות, הגיעה ישראל למקום ה-36 באוריינות קריאה, למקום ה-41 במתמטיקה ולמקום ה-41 במדעים.
- כתוצאה ממדיניות הממשלה בתחום החינוך מתרבים בשנים האחרונות במערכת החינוך תהליכי הפרטה מסוכנים, אשר מאיימים על הערך הבסיס ביותר שלה – שוויון הזדמנויות לכל ילד ללא קשר ליכולתם הכספית של הוריו. התפיסה של בית הספר כעסק הנמדד כל העת במדדי יעילות והקיצוצים בתקציבי החינוך הם הגורמים לדרדור החינוך הציבורי בארץ ולהעמקת הפערים בו. היום מנהלי בתי ספר תלויים יותר ויותר בכספי ההורים כדי לעמוד בדרישות מהם, ויעשו הכול כדי להיות אטרקטיביים בעיני אוכלוסיה מבוססת.
- סקר חדש שערכה אוניברסיטת תל אביב העלה כי בלמעלה ממחצית הרשויות המקומיות נהוגים בבתי הספר הציבוריים מסלולי לימוד ייחודיים בעלי מאפיינים פרטיים, שהכניסה אליהם היא לאחר הליך מיון ו/או מלווה בדרישות כספיות. פרקטיקה פסולה זו יוצרת בפועל שתי מערכות חינוך במסגרת החינוך הציבורי, בית ספר בתוך בית ספר. היא מקבעת את הריבוד החברתי-כלכלי הקיים, במקום להיאבק בו ולהעניק לכל ילד הזדמנויות שוות לחינוך ולהתפתחות. כאשר ילדים רכים בשנים נאלצים לעבור הליך מיון וסינון הקובע מי מהם 'ראוי' ו'מתאים' למסלול מיוחד ונחשק, הדבר עלול לגרום להשפלתם ולפגיעה בתחושת הערך העצמי שלהם כבני אדם.
- חוקרי מכון ון ליר עמדו על כך שאחת הסיבות הברורות לצורך של בתי הספר לגייס כספים ממקורות נוספים הוא צמצום ההשקעה הציבורית בחינוך. ככל שזו יורדת – כך גדל המימון הפרטי. בישראל המימון הפרטי הוא כבר בשיעור של 25% מההוצאה הלאומית לחינוך, לעומת 15% במדינות ה-OECD ו-10% בלבד במדינות אירופה. מכיוון שתשלומי ההורים מוגבלים על ידי משרד החינוך, מגויס הכסף לעיתים קרובות דרך תרומות מההורים. מדובר בכסף רב שמבטיח חינוך איכותי רק לילדי משפחות מבוססות ומחייב הורים להוציא הוצאות ניכרות על חינוך ילדיהם במקום ליהנות מחינוך איכותי חינם. בשנת 2007, למשל, נאמדה ההוצאה הפרטית על חינוך ב-13.4 מיליארד ש"ח, לעומת 12.6 מיליארד ש"ח בשנה שקדמה לה – עלייה של 6%.

- המשמעות המיידית היא הגדלת הפערים בין בתי ספר לפי יכולת ההורים. לפי מכון ון ליר, למרות ההעדפות המתקנות, ההוצאה לתלמיד בחמישון העליון גבוהה פי 1.7 מאשר בחמישון התחתון.

שירותי רווחה

- בשני העשורים האחרונים הופרטו חלקים גדולים משירותי הרווחה – החל משירותי מענה טלפוניים, דרך מוסדות לטיפול בילדים ובמבוגרים, וכלה בתהליך השמת ילדים שהוצאו מביתם. על פי נתוני מבקר המדינה, 96% מתקציב האגף לשירותים אישיים וחברתיים ו-93% מקציב אגף השיקום בשנת 2004 הוקצו לרכישת שירותים מארגונים לא ממשלתיים. כך, לדוגמה, כל השירותים המוסדיים לזקנים מסופקים על ידי מאות עמותות וארגונים פרטיים; השירותים החוץ ביתיים לילדים (פנימיות ומשפחות אמנה) וכן החלק הארי של השירותים הקהילתיים לילדים (כגון מועדוניות, פנימיות יום, מרכזי נוער) מסופקים באמצעות ארגונים לא ממשלתיים.
- הפיקוח על השירותים המופרטים הוא דל, וחלקו מופרט אף הוא, מה שמביא לתלונות רבות הנוגעות לשירות שניתן, לרבות פגיעה במטופלים. כך, למשל, בבדיקת מבקר המדינה לשנת 2008 נמצאו ליקויים רבים בהפעלת מעונות לנוער במצוקה ולחוסים עם פיגור שיכלי.
- על-פי נתונים שפורסמו בשנת 2009, קיים בשירותי הרווחה מחסור של יותר מאלף תקנים. נוסף על כך, הולך וגדל מספר העובדים במחלקות הרווחה ובמשרד הרווחה המועסקים באמצעות עמותות חברות כוח אדם וחברות קבלן. בשנת 2007, 22.5% מהעובדים במשרד הרווחה לא היו עובדים מן המניין. מצבם החמור של שירותי הרווחה, העומס העצום שמוטל על כתפי העובדות/ים הסוציאליות/ים והמשכורות הזעומות שהם מקבלים עלו לאחרונה לכותרות, בעקבות שביתת העובדים הסוציאליים ומאבקם להטבת שכרם ולמען שירותי הרווחה והצדק החברתי בישראל.
- ישנו אי-שוויון חריף בין שירותי רווחה שמספקות רשויות מקומיות שונות ושמקבלות קבוצות אוכלוסיה שונות. כך למשל, בשנת 2008 עובד סוציאלי במגזר היהודי טיפל במוצע ב-375 תיקים – מספר עצום לכשעצמו – בעוד עובד סוציאלי במגזר הערבי נאלץ לטפל ב-502 תיקים – פער של יותר מ-30%.

עבודה ושכר

- שיעור האבטלה בישראל הוא נמוך יחסית (5.7% נכון ליולי 2011), אלא שהבעיה אינה טמונה בשיעור התעסוקה, כי אם בשכרם הנמוך של העובדים ובתנאי העסקתם הנצלניים. לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי, ב-2008 השתכרו כ-60% מהשכירים במשק פחות מ-6,389 ש"ח בחודש, שהם 75% מהשכר הממוצע במשק, שעמד על 8,518 ש"ח. 40% מהשכירים הרוויחו פחות ממחצית השכר הממוצע. נוסף על השכר הנמוך, קיימים בישראל גם פערי שכר מגדריים משמעותיים: שכרן הממוצע של עובדות נשים מהווה 66% מזה של העובדים הגברים. אם לא די

- בכך, הרי שעובדים רבים בישראל אינם זוכים לזכויות הסוציאליות המגיעות להן, וזאת בשל התעלמות מעסיקים רבים מחובותיהם על-פי חוק ובשל מחסור במנגנוני פיקוח ואכיפה מספקים.
- שיעור עובדי הקבלן בישראל נע בין 5%-10% מכלל העובדים, כאשר בשירות הציבורי מוערך שיעורם בכ-20%. מנגד, במדינות המפותחות מדובר על כ-1.5% בלבד מהעובדים. ככלל, הסטטוס התעסוקתי של העובדים באמצעות קבלני כוח-האדם נמוך משל שכירים אחרים, ודפוס העסקה זה נפוץ בעיקר בקרב הקבוצות החלשות בשוק העבודה – מהגרי עבודה, נשים ועולים חדשים. על-פי מרכז המחקר והמידע בכנסת, השכר הממוצע בענף שירותי השמירה, האבטחה והניקיון – הענפים המרכזיים שבהם מועסקים עובדי/ות קבלן – עמד בנובמבר 2010 על 4,182 ש"ח לחודש בלבד – מחצית מהשכר הממוצע במשק.
- נתונים אלה מסבירים מדוע בישראל של השנים האחרונות, עבודה לא מחלצת בהכרח מעוני. מתברר כי ה"פרופיל" הממוצע של אדם עני בישראל הוא דווקא לא של מובטל, כפי שניתן אולי לצפות, כי אם של עובד שכיר ובעל השכלה על-תיכונית. מדוח הביטוח הלאומי לשנת 2009 עולה כי חלקן של המשפחות העובדות מכלל האוכלוסייה הענייה עומד על לא פחות מ-49%; ברוב המשפחות שהתווספו למעגל העוני ראש משק הבית עובד.
- גם דוח בנק ישראל מאפריל 2010 מאשר את המגמה: "העוני בקרב משקי בית עם לפחות מפרנס אחד התרחב מאוד בעשור האחרון. התפתחות זו מבטאת, מצד אחד, את הצטרפותן של אוכלוסיות חלשות למעגל התעסוקה, ומהצד האחר – העדר מדיניות מספקת – כגון אכיפת חוקי העבודה - לשיפור התמורה לעבודה לאוכלוסיות שכושר השתכרותן נמוך."

רשת הביטחון החברתית

דמי אבטלה

- בעשור האחרון הוקשחו תנאי הזכאות לקבלת דמי אבטלה באופן ששולל את ביטוח האבטלה מבלתי מועסקים רבים, וגם גובה דמי האבטלה עצמם הופחת. כך, למשל, ב-2002 הוכפלה תקופת העבודה הנדרשת כתנאי לקבלת דמי אבטלה (תקופת האכשרה) משישה חודשים בשנה ל-12 חודשי עבודה מתוך 18 חודשים רצופים האחרונים שקדמו לתקופת האבטלה. כן קוצרה תקופת הזכאות לדמי אבטלה: קודם לשינויים בשנים 2002-2003, תקופת התשלום היתה 138 או 175 ימים בהתאם לגיל ולמצב המשפחתי. היום לרוב הזכאים קוצרה התקופה והיא נעה בין 50 ימים ל-175 ימים.
- נוסף על כך הופחתו דמי האבטלה לצעירים בכ-25% וצומצמה הזכאות לדמי אבטלה במהלך הכשרה מקצועית ל-70% בלבד מגובה דמי האבטלה. כמו כן, בשנת 2008 נקבע כי תוך שבועיים עד חודשיים לכל היותר יכול שירות התעסוקה לשלוח מובטל לפני גיל 35 לכל עבודה, אף אם אינה תואמת הכשרתו והשכלתו, שאם יסרב לה, יישלל ממנו דמי האבטלה.

- לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי, ב-2003, ערב החמרת הקריטריונים לקבלת דמי אבטלה, קצת פחות ממחצית מכלל הבלתי מועסקים היו זכאים לדמי אבטלה; שנה לאחר הקשחת התנאים, שיעורם ירד לרבע בלבד. ב-2010 רק כ-27% מכלל הבלתי מועסקים היו זכאים לדמי אבטלה.

קצבת הבטחת הכנסה

- קצבת הבטחת הכנסה, שהיא רשת הביטחון האחרונה למשפחות שאין להן כל הכנסה אחרת, קוצצה באופן דרמטי בשנת 2003 בחסות חוק ההסדרים, באמצעות שינוי הקריטריונים לקבלת הקצבה. מתוך 125 אלף משפחות שקיבלו גמלה באמצע 2002, לכ-103 אלף הופחתה או נשללה הגמלה: 80% מהמשפחות שמהן נשללה הגמלה היו משפחות חד הוריות; שיעור ההפחתה למשפחות שקצבתן קוצצה היה בממוצע 29%, שעמדו אז על כ-620 שקלים לחודש.
- נוסף על ההפחתה בגמלה החליטה הממשלה באותה שנה על קיצוץ בהטבות הנלוות או על ביטולן: ההנחות האוטומטיות בתשלומי הארנונה, התחבורה הציבורית ואגרת הטלוויזיה בוטלו למצטרפים החדשים. בוטלו ההנחות בתשלום בעבור ביקורים אצל רופאים וכן הופחת הסיוע בשכר דירה לכלל מקצבי הגמלה.

שירות התעסוקה

- במהלך שני העשורים האחרונים קוצץ תקציבו של שירות התעסוקה, וכיום הוא נמוך מאד יחסית לסטנדרטים של ה-OECD: 0.02% מהתמ"ג יחסית ל-0.4% בממוצע במדינות ה-OECD (פי 1/20). התוצאה: יחס דורשי עבודה לפקיד בישראל (בשנת 2008 - 1:346) גבוה הרבה יותר מזה שמקובל ברוב מדינות OECD (בפינלנד 1:29, בגרמניה 1:39, באירלנד 1:37). כמו כן, רק חמישית מבין 520 עובדי שירות התעסוקה שהינם פקידי השמה קיבלו הכשרה מקצועית כיועצי תעסוקה.
- במהלך השנים כורסמו מאד סמכויות שירות התעסוקה לטובת חברות פרטיות. כך למשל, ב-1992 בוטלה החובה על מעסיקים ומחפשי עבודה להשתמש בשירותי שירות התעסוקה והותרה פעילותן של חברות השמה פרטיות. ב-2004, על רקע קיצוץ התקציבים והסמכויות של השירות, הוקמה **תוכנית ויסקונסין**, שנועדה להחזיר למעגל העבודה מובטלים המקבלים קצבאות קיום, והשירות יובש כמעט כליל. הרוב המכריע של המשאבים הממשלתיים הופנו לתוכנית ויסקונסין במקום לשירות התעסוקה.
- מקבלי הבטחת הכנסה שהופנו לתוכנית ויסקונסין היו רובם ככולם עניים המשתייכים לקבוצות האוכלוסייה המוחלשות ביותר בחברה – עולים, מיעוטים, תושבי פריפריה, בעלי מוגבלויות, מבוגרים ועוד. בהשוואה לתוכניות דומות בעולם, התוכנית הישראלית הייתה מרחיקת לכת בעומק ההפרטה שבה, שכן במסגרתה ניתנו לקבלנים סמכויות לשלול גמלאות מהמשתתפים, ותמריצים כלכליים לעשות כן. ואכן כ-29% ממקבלי הבטחת הכנסה שבתוכנית פרשו או נשרו ממנה ונאלצו להתקיים ללא הכנסה מקצבה או מעבודה. נוסף על כך, בישראל לא יצרו תחרות בין החברות הפרטיות והן תפקדו כמונופולים. משתתפי התוכנית דיווחו על השפלות, התעמרות, איום והפחדה, שהמחישו את מגוון הבעיות הכרוכות בהפרטה. במבחן התוצאה, גם המחקרים

האוהדים את התוכנית הצביעו על כך שלא הצליחה לשר את מצבם הכלכלי של מרבית המשתתפים בה. כך, לדוגמא, רק 28% מהמופנים לתוכנית עבדו במועד סגירתה.

- למרות שב-2010 ביטלה הכנסת את תוכנית ויסקונסין, תקציבי התוכנית לא הועברו לשירות התעסוקה. בין 2009 ל-2010 הושתו על השירות קיצוצים חריפים ולא ניתן לו כל תקציב לכלים תומכי השמה. מרכז היעוץ הפסיכולוגי לדורשי עבודה נסגר. השתתפות בהוצאות נסיעה ומענקי התמדה לאנשים שהושמו לעבודה – בוטלו. כל התקציב ששנה קודם לכן יועד לסדנאות לחיפוש עבודה ולשוברים להכשרה מקצועית קוצץ לחלוטין. הקיצוצים אינם נותנים בידי שירות התעסוקה אפשרות ריאלית לפעול למימוש תפקידו.

הפיכת המים מזכות יסוד למוצר צריכה

- מתחילת שנת 2010 התייקרו מחירי המים באופן ניכר: לפי הערכת רשות המים, במהלך השנה עלו בהדרגה תעריפי המים לצרכן הביתי ב-40%-50%.
- עליית המחירים הייתה תוצאה של החלטת הממשלה להפסיק את התמיכה הממשלתית במשק המים, שעמדה אז על סך של 415 מיליוני שקלים לשנה, ולהכניס את כלל העלויות של משק המים למחיר לצרכן, כולל עלות רכישת מים מותפלים, מפעלי פיתוח למים וביצוע הסכמים מדיניים בתחום המים עם ירדן והרשות הפלסטינית.
- גורם נוסף לעלייה במחיר הוא העברת תפעול משק המים לתאגידי המים והביוב. החזקת מערך בירוקרטי של עשרות תאגידי מים וביוב עולה כסף רב, ונוסף על כך פעילות התאגידי מוסיפה לתעריף הנגבה מהצרכן מע"מ בסך 16% ומיסים נוספים, שאינם מוכנסים למחירי המים ברשויות המקומיות, שמנהלות בעצמן את מערכת המים. למחירי המים הגבוהים תרמה גם ההחלטה להותיר מחירים מופחתים לעסקים בענפי התיירות, התעשייה והחקלאות.
- מתלונות ומנתונים שהגיעו לאגודה לזכויות האזרח עולה, כי במקרים רבים תאגידי המים נוהגים בניגוד לנהלים שנקבעו והם מנתקים אזרחים מאספקת מים מבלי לשקול את מצבם הכלכלי, לאפשר להם לערער על ההחלטה או לפרוס להם את התשלומים. המצב שנוצר שולל מתושבים רבים את זכותם האלמנטרית לאספקה סדירה של מים.

החזון החברתי שלנו

חינוך, בריאות, דיור ורווחה אינם מוצרי צריכה אלא זכויות יסוד המגיעות לכל אחד מאיתנו ללא הבדל. שיטות כלכליות שונות ומגוונות יכולות להביא באופן צודק למימוש חזון זה, אולם הפקרת זכויות אדם אלו לכוחות השוק אינה אחת מהן. כפי שלמדנו כולנו בישראל בעשורים האחרונים – זה לא צודק, וזה לא עובד. אנחנו מאמינים כי זו חובתה של המדינה להבטיח לכלל תושביה זכויות אלה ברמה נאותה. חובה זו היא הבסיס להגשמתן של זכויות אדם אלו, והיא ביטוי להיותה של ישראל דמוקרטיה מהותית.

זאת ועוד: האמנה החברתית המונחת ביסודה של כל חברה – ערבות הדדית, שותפות אנושית והחזון המבקש לאפשר לכל אחת ואחד מאיתנו להתפתח ולמצות את זהותה ויכולותיו – אמנה זו מחייבת את המדינה להנהיג שירותים חברתיים נגישים, איכותיים ושוויוניים וכי רשת הביטחון החברתית תהיה פרוסה ומספקת עבור כולנו.

האגודה לזכויות האזרח פועלת לקידום הזכויות החברתיות והכלכליות של כלל תושבי המדינה כחלק מהיותן זכויות אדם אוניברסאליות, המובטחות לכל אדם. לאור כך שישראל הצטרפה לארגון ה-OECD ונמנית כיום על מועדון "המדינות המפותחות", אנו שואפים להביא לכך שכל אדם יוכל לממש את זכויותיו החברתיות ברמה נאותה, ההולמת את היותה של ישראל מדינה מפותחת.

אנו פועלים, בשיתוף עם הציבור, נציגי רשויות, ארגונים עמיתים ופעילי שטח להגשמת מדיניות ממלכתית הלוקחת אחריות במקום כזו הנסוגה מחובותיה, מפריטה אותן ומקצצת בהן. אנו מבקשים לעודד מדיניות שמקדמת צדק חברתי, מקדישה משאבים ציבוריים רבים ככל הניתן למתן שירותים חברתיים נאותים ועושה ללא לאות כדי להעניק לכלל תושבי המדינה שירותים חברתיים ברמה הגבוהה ביותר האפשרית.